

*Małgorzata Gruchola**

OCHRONA MAŁOLETNICH W USTAWODAWSTWIE MEDIALNYM V REPUBLIKI FRANCUSKIEJ

1. ZAGADNIENIA OGÓLNE (UWAGI WSTĘPNE)

Zdaniem L. Dyczewskiego: „Tak wieloaspektowe zwrócenie uwagi na dziecko wpływa z uświadomienia sobie, że tak wielka wartość, jaką jest dziecko, winna rozwijać się harmonijnie i należy jej poświęcić wszystko na co stać dzisiejsze społeczeństwo”¹. Nasuwa się pytanie: w jaki sposób społeczeństwa chronią dzieci w dziedzinie medialnej?; do jakiego rodzaju „poświęceń” są zdolne?; jaką ochronę nieletnim zapewnia prawo Republiki Francuskiej?²

Prawna ochrona dzieci i młodzieży nie jest zjawiskiem nowym. Już w początkach XX stulecia dążono do sformułowania praw dziecka, które chroniłyby je, a także gwarantowały właściwy rozwój. Według Deklaracji Genewskiej z 23.2.1923 r. „Dziecku powinno się dać możliwość normalnego rozwoju fizycznego i duchowego” (art. 1)³. Na płaszczyźnie międzynarodowej ochrona małoletnich widzów przed negatywnym wpływem audycji rozpowszechnianych przez media ma swoje podstawy w takich aktach jak: Konwencja o Prawach Dziecka

* Dr Małgorzata Gruchola – adiunkt w Katedrze Informatyki Stosowanej, Wyższa Szkoła Biznesu i Administracji w Łukowie

¹ Cyt. za: L. Dyczewski: *Rodzina polska i kierunki jej przemian*, Warszawa 1981, s. 133.

² Ochronę zdrowia fizycznego, psychicznego i moralnego małoletnich w Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej przedstawiłam w publikacji: *Ochrona telewizja w III Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 2003.

³ *Ibidem*, s. 133–134.

z 20.11.1989 r.⁴, Europejska Konwencja o Telewizji Ponadgranicznej z 5.5.1989 r. (art. 7)⁵, dyrektywa 97/36/WE Rady i Parlamentu Europejskiego z 19.6.1997 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/552/EWG w sprawie koordynacji określonych przepisów prawa, ustawodawstwa lub działań administracyjnych w państwach członkowskich w zakresie emisji programów telewizyjnych „Telewizja bez granic” (art. 16, 22)⁶, rezolucja w sprawie Zielonej Księgi Komisji WE z 15.10.1996 r. na temat ochrony małoletnich i godności ludzkiej w sferze usług audiowizualnych i informacyjnych⁷.

Rada Europy od wielu lat wydaje także opinie i rekomendacje w zakresie tytułowej ochrony, które wytyczają ramy działania rządów państw członkowskich, ciałom regulującym w sektorze audiowizualnym, a także twórcom i profesjonalistom. Do najwcześniejszych należą: rekomendacja 963 (1983) o kulturowych i edukacyjnych środkach ograniczania przemocy (mającej także wpływ na rozwój dzieci i młodzieży), odnosząca się także do mediów, zwłaszcza audiowizualnych, rekomendacja 996 (1984) o współpracy rządowej w zakresie regulacji dystrybucji wideokaset zawierających sceny przemocy, brutalnych zachowań i mających szkodliwy wpływ na dzieci i młodzież. Rekomendacja 560 (1998) w sprawie rozwoju konkurencyjności europejskiego przemysłu usług audiowizualnych i informacyjnych przez promowanie rozwiązań krajowych zmierzających do osiągnięcia porównywalnego i efektywnego poziomu ochrony małoletnich i godności ludzkiej⁸. W swojej rekomendacji z 30.10.1997 r. dotyczącej przedstawiania przemocy w mediach elektronicznych Komitet Ministrów Rady Europy apeluje do szerokich gremiów związanych z tym sektorem o wypracowanie skutecznych środków mających zapobiec przedstawianiu przez media scen

⁴ Konwencja o Prawach Dziecka z 20.11.1989 r., Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526, Tekst pochodzi z bazy danych LEX – System Informacji Prawnej.

⁵ Convention européenne sur la télévision transfrontières, faite à Strasbourg le 5.5.1989, signée par la France le 12 février 1991 et approuvée le 28 juin 1994, cyt. za: S. Jehel, *Protection de l'enfance et de l'adolescence à la télévision*, „Les brochures du Conseil Supérieur de l'Audiovisuel” 2003, nr 1, s. 55.

⁶ Cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 54

⁷ Résolution sur le Livre vert de la Commission concernant la protection des mineurs et de la dignité humaine dans les services audiovisuels et d'information, O.J. 1997, C 20/170, <http://www.gilc.org/speech/eu/ep-minors-resolution-fr.html>.

⁸ Recommandation du Conseil de l'Union Européenne du 24.9.1998 concernant le développement de la compétitivité de l'industrie européenne des services audiovisuels et d'information par la promotion de cadres nationaux visant à assurer un niveau comparable et efficace de protection des mineurs et de la dignité humaine, [w:] *Le dispositif juridique dans l'Union Européenne*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_1.pdf

zawierających niczym nieuzasadnioną przemoc. Dokument ten jeszcze raz podkreśla szkody w rozwoju psychicznym i moralnym, jakich mogą doznać widzowie, a zwłaszcza dzieci i młodzież, na skutek trywializowania bądź gloryfikowania aktów przemocy⁹.

Dokumenty te z jednej strony akceptują pozytywne obowiązki nadawców wobec małoletnich widzów (można np. zacytować Konwencję o Prawach Dziecka zobowiązującą w art. 17 Strony Konwencji do zagwarantowania: „aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym”)¹⁰. Z drugiej zaś strony zakazują emitowania, zwłaszcza w określonym czasie, audycji mogących mieć negatywny wpływ na małoletnich odbiorców. Europejska Konwencja o Telewizji Ponadgranicznej mówi wprost: „wszystkie części składowe usług programowych stwarzające niebezpieczeństwo zaburzenia fizycznego, umysłowego lub moralnego rozwoju dzieci i młodzieży, nie będą umieszczane w programie wówczas, gdy z uwagi na czas nadawania oraz oglądalność, istnieje niebezpieczeństwo, że dzieci i młodzież mogłyby je oglądać” (art. 7)¹¹. Powyższe akty prawa międzynarodowego wiążą także Francję.

W niniejszej publikacji, ograniczę się do omówienia przepisów prawa francuskiego oraz wskażę rolę prawa wspólnotowego w tworzeniu powyższych aktów prawnych.

Ochrona małoletnich może być administracyjna, cywilna i karna. Prawo medialne mieści się nie tylko w sferze prawa administracyjnego, lecz obejmuje także normy cywilne i karne (karne chroniące prawo administracyjne). Stąd tytułowa ochrona realizowana jest na podstawie następujących regulacji:

- przepisów prawa administracyjnego,
- przepisów prawa cywilnego,
- przepisów prawa karnego,
- przepisów ustawodawstwa medialnego nakładającego różne obowiązki na nadawców (ustawodawstwo medialne obejmuje m.in.: ustawę nr 86-1067 z 30.9.1986 r. w sprawie wolności komunika-

⁹ H. Jędras, K. Badźmirowska-Masłowska: *Ochrona dzieci i młodzieży w systemie międzynarodowych aktów prawnych*, „Biuletyn Informacyjny KRRiT” 2002, nr 8–9, s. 57 i n.

¹⁰ Konwencja o Prawach Dziecka z 20.11.1989, opubl.: Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526, zm: Dz.U. z 2000 r., Nr 2, poz. 11.

¹¹ Convention européenne sur la télévision transfrontières du le 5 mai 1989...

- cji audiowizualnej¹², dekret nr 90-174 z 23.2.1990 r. w sprawie klasyfikacji dzieł kinematograficznych¹³),
- zobowiązań – samoregulacji nadawców telewizyjnych we Francji – tzw. System znakowania programów dziecięcych i młodzieżowych we Francji,
 - zobowiązań – samoregulacji nadawców publicznych,
 - zobowiązań – samoregulacji nadawców prywatnych.

2. WYBRANE PODMIOTY ADMINISTRACYJNE ZOBOWIĄZANE DO OCHRONY MAŁOLETNIICH ODBIORCÓW MEDIÓW WE FRANCJI

2.1. WYSOKI URZĄD DS. KOMUNIKACJI AUDIOWIZUALNEJ (HAUTE AUTORITÉ)

Pierwszym niezależnym organem regulacyjnym w odniesieniu do mediów audiowizualnych we Francji był Wysoki Urząd ds. Komunikacji Audiowizualnej, powołany ustawą z 29.7.1982 r. W skład *Haute Autorité* wchodziło dziewięciu członków, po trzech powoływanych przez Prezydenta Republiki, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego i przewodniczącego Senatu. Podstawowymi zadaniami tegoż Urzędu, sformułowanymi w art. 12 powyższej ustawy, były: zagwarantowanie niezależności systemu nadawania masowego, w szczególności od bezpośredniego wpływu władz, a także czuwanie nad przestrzeganiem zasad pluralizmu równowagi i prawa równego dostępu do mediów. Obowiązkiem *Haute Autorité* było również czuwanie nad treścią przekazu audiowizualnego, w kontekście przestrzegania powszechnie obowiązujących norm, zobowiązań koncesjonariuszy zawartych w warunkach udzielanych im koncesji oraz reguł odnoszących się do nadawców publicznych, wynikających z *cahiers des charges* (dekretów rządowych). Na nadawców publicznych nowa ustawa nałożyła (w art. 5) pewne obowiązki programowe, m.in. obowiązek zapewnienia rzetelności, niezależności i pluralizmu przekazu audiowizualnego. Instytucja ta poprzez powoływanie i odwoływanie szefów publicznych przedsiębiorstw na-

¹² Loi n ° 86-1067 du 30.9.1986 relative á la liberté de la communication, modifiée et complétée [w:] Protection de l'enfance et de l'adolescence à la télévision, <http://www.csa.fr/upload/publication/protection.pdf>

¹³ Décret n ° 90-174 du 23.2.1990, relative à la classification des oeuvres cinématographiques, www.csa.fr/upload/publication/protection.pdf+protection+telespectateur&hl=fr&ie=UTF-8.

dających programy radiowe i telewizyjne, dyrektorów programów publicznych, a także połowy składu ich zarządów i rad nadzorczych, zyskała istotny instrument kontrolny i egzekucyjny w zakresie obowiązków programowych nakładanych na nadawców publicznych¹⁴.

Ustawą z 30.9.1986 r. zlikwidowano *Haute Autorité*, która została zastąpiona przez Krajową Komisję ds. Komunikacji i Wolności (*Commission Nationale de la Communication et des Libertés*)¹⁵.

2.2. KRAJOWA KOMISJA DS. KOMUNIKACJI I WOLNOŚCI (COMMISSION NATIONALE DE LA COMMUNICATION ET DES LIBERTÉS)

Commission Nationale nie tylko nadzorowała nadawców audiowizualnych, lecz również sprawowała nadzór państwowy w zakresie telekomunikacji. Charakterystyczne dla nowych rozwiązań ustawowych i praktyki działania organu regulacyjnego były zasadnicze zrównanie nadawców publicznych i prywatnych w nakładanych na nie obowiązkach. Należy zwłaszcza zwrócić uwagę na nałożenie na nadawców prywatnych obowiązków: ochrony godności człowieka, zachowania zasady równości płci w programach (podkreślenie tej zasady należy traktować jako wyraz woli implementacji rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr 17 z 1984 r. o równości kobiet i mężczyzn w środkach masowego przekazu), a także ochrony dzieci i młodzieży przed audycjami mogącymi zagrozić ich właściwemu rozwojowi. A więc wprowadzenia elementów będących wyrazem przyjęcia koncepcji wrażliwości (*sensibilité*) nadawców prywatnych i tym samym odniesienie do tego sektora nadawania audiowizualnego zasad dotyczących nadawców publicznych, zawartych w *cahiers des charges*. Ustawą z 1989 r. dokonano kolejnej zmian instytucjonalnej w zakresie administrowania mediami audiowizualnymi, zastępując *Commission Nationale* działającą do dnia dzisiejszego Najwyższą Radą ds. Audiowizualnych (*Conseil Supérieur de l'Audiovisuel*)¹⁶.

2.3. NAJWYŻSZA RADA DS. AUDIOWIZUALNEJ (CONSEIL SUPÉRIEUR DE L'AUDIOVISUEL)

Najwyższa Rada ds. Audiowizualnych (dalej: CSA) to niezależny organ administracyjny utworzony na mocy ustawy z 17.1.1989 r., gwa-

¹⁴ M. Romanowski, *Francuski model regulacji mediów audiowizualnych*, „Przebieg Sejmu” 1999, nr 4(31), s. 43-44.

¹⁵ Ibidem, s. 45.

¹⁶ Ibidem, s. 45-49.

rantujący we Francji wolność komunikacji audiowizualnej w ramach przepisów ustawy z 30.9.1986 r. z późniejszymi zmianami. W skład Najwyższej Rady ds. Audiowizualnych wchodzi 9 członków, zwanych doradcami, mianowanych na mocy dekretu prezydenta. Trzech spośród nich powołuje prezydent, następnych trzech przewodniczący Senatu, a pozostałych przewodniczący Zgromadzenia Narodowego. Przewodniczącego CSA mianuje prezydent. Członkiem Rady nie może zostać osoba w wieku powyżej 65 lat. 6-letni mandat nie podlega przedłużeniu. Trzecia część składu Rady ulega wymianie co 2 lata. Funkcja członka Rady wymaga rezygnacji z mandatu wyborczego, a także z wykonywania pracy zawodowej¹⁷.

Głównym zadaniem CSA, określonym w art. 1 tejże ustawy, jest zagwarantowanie wolności komunikowania się (*liberté de communication*). Uszczegółowieniem tego naczelnego zadania są – wymienione w tym samym przepisie – cele owego organu. Należą do nich m.in.:

- zagwarantowanie niezależności i bezstronności nadawców w sektorze publicznym;
- czuwanie nad jakością i różnorodnością programową;
- ochrona dzieci i młodzieży;
- ochrona języka i kultury francuskiej¹⁸ i inne.

Będąc gwarantem wolności przekazu audiowizualnego, CSA została zobowiązana do zapewnienia ochrony godności człowieka w programach wszelkich nadawców radiowych i telewizyjnych. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż katalog potencjalnych ograniczeń wolności komunikowania się za pomocą mediów audiowizualnych został w ustawie z 1989 r. rozszerzony w stosunku do uregulowań zawartych w ustawie z 1986 r. Obok wspomnianej już ochrony godności człowieka, za dodatkową przesłankę limitującą tę wolność ustawodawca uznał ograniczenia techniczne związane ze środkami masowej komunikacji, a także konieczność rozwoju krajowego przemysłu produkcji audiowizualnej.

Wskazuje się, iż od strony funkcjonalnej najistotniejszym zadaniem CSA jest wydawanie koncesji na użytkowanie częstotliwości przez prywatnych nadawców audiowizualnych. System koncesyjny opiera się na umownym charakterze zezwoleń administracyjnoprawnych i został określony w ustawie z 1982 r. W umowie, którą CSA zawiera w imieniu państwa z koncesjonariuszem, są uregulowane zarówno warunki programowe nadawania, jak i finansowe kary kontraktowe w razie nie-

¹⁷ Najwyższa Rada ds. Audiowizualnych, „Biuletyn Informacyjny KRRiT”, 2002, nr 3-4 (52-53).

¹⁸ Loi n° 86-1067 du 30.9.1986 r.

wypełnienia któregokolwiek z zobowiązań zawartych w wydanej koncesji¹⁹.

Pomimo utrzymania instytucji *cahiers des charges*, które podobnie jak statusy spółek publicznych nadawców – mają formę dekretu rządowego, kompetencje CSA w zakresie możliwości bezpośredniego wpływu na treść programową nadawców publicznych uległy pewnemu ograniczeniu w porównaniu do tych, które miała *Commission Nationale*. Obecnie organ państwowy może jedynie przedstawić swoje rekomendacje radom nadzorczym spółek publicznych nadawców, a te – jako bezpośrednio oceniające pracę zarządów – mogą wydawać zalecenia wiążące w zakresie programowym.

Rada kontrolując działalność środków audiowizualnych pod kątem zgodności z prawem, nie tworzy jednak nowych praw w tej dziedzinie²⁰.

Zgodnie z przepisem art. 15 ustawy z 30.9.1986 r.²¹ ochrona dzieci i młodzieży w programach radiowych i telewizyjnych jest jedną z podstawowych misji Najwyższej Rady Audiowizualnej. Art. 15 (uzupełniony przez art. 19 Prawa nr 2000-719 z 1.8.2000 r.) rozszerzył pole kompetencji powyższej Rady w dziedzinie ochrony małoletnich. Przytoczę tylko niektóre jej uprawnienia:

Od 2000 r. CSA czuwa, aby programy, które mogą spowodować wyczerpanie fizyczne, psychiczne i mentalne małoletnich, nie były oferowane do dyspozycji publiczności poprzez serwisy radiowe i telewizyjne z wyjątkiem, gdy jest zapewnione poprzez wybór godziny emisji lub inne metody techniczne, że małoletni nie będą oglądać tego typu programów.

W przypadku gdy są emitowane zakazane programy, to CSA sprawdza, czy emisja jest poprzedzona odpowiednim ostrzeżeniem i czuwa aby te ostrzeżenia (opisy ostrzegające i piktogramy) były obecne i można było poprzez nie zidentyfikować program, w czasie całego jego trwania.

Ponadto, CSA czuwa, aby programy radiowe i telewizyjne nie zachęcały do nienawiści i przemocy ze względu na rasę, płeć, narodowość czy obyczaje²².

W ubiegłym roku (Dekret *Conseil Supérieur de l'Audiovisuel* z 25.3.2003 r.²³) zostały zaostrome przepisy prawne regulujące kwe-

¹⁹ M. Romanowski, op.cit., s. 51–52.

²⁰ B. Golka, *System medialny Francji*, Warszawa 2001, s. 160.

²¹ Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986...

²² Ibidem, art. 15.

²³ Délibération du 25.3.2003 relative à la diffusion de programmes de catégorie V es principes énoncés à l'article 1er de la loi du 30.9.1986, O.J. 2003, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_3.pdf

stie nadawania programów zarezerwowanych dla dorosłej publiczności, czyli programów pornograficznych i o dużej dawce przemocy (kategoria V). Zawierają one następujące postanowienia:

- (1) CSA powinna zezwalać na rozpowszechnianie tych programów, tylko przez serwisy kanałów kinowych „cinéma”, tj. poprzez kanały kodowane lub poprzez serwisy płatne za seans „paiement á la séance”, pod warunkiem że przedstawią one gwarancje ograniczające dostęp dla małoletnich. Programy kategorii V proponowane w serwisach płatnych za seans „paiement á la séance” mogą być sprzedawane tylko pojedynczo.
- (2) Rozpowszechnianie programów z kategorii V jest możliwe, tylko pomiędzy godziną 24.00 a 5.00. Reguła ta jest już zapisana we wszystkich konwencjach serwisów autoryzowanych do ich rozpowszechniania;
- (3) Przy rozpowszechnianiu w systemie numerycznym nadawcy emitujący programy z kategorii V powinni zastosować możliwość kontroli dostępu, możliwość blokowania dostępu do tych programów, która wymaga zainstalowania kodu rodzicielskiego, z gwarancją dostarczenia go tylko osobie dorosłej, będącej właścicielem abonamentu; ta dyspozycja techniczna powinna odpowiadać kryteriom ustalonym przez CSA;
Ponadto CSA czuwa, aby liczba programów kategorii V emitowanych w każdym z tych kanałów była ograniczona przez zapis maksymalnej liczby takich emisji w każdej konwencji;
- (4) CSA upewnia się, przy współpracy z serwisami i ich dystrybutorami handlowymi, czy abonenci mają możliwość wyboru pomiędzy odbieraniem (otrzymywaniem) całości serwisów, włącznie z programami kategorii V lub bez tych programów. Możliwość takiego wyboru powinna być skierowana do wszystkich abonentów z kompletną informacją o szkodliwości tych programów dla dzieci. Serwisy, usługi zawierające programy kategorii V nie powinny być zawarte w podstawowe (głównej) ofercie i powinny być sprzedawane jako pewne opcje, z wyjątkiem gdy te opcje mogą zawierać serwisy przeznaczone dla dzieci lub młodzieży. Te programy nie mogą być dostępne jak tylko dla odbiorców abonamentowych i nie mogą być przedmiotem w ofertach promocyjnych.

Jakie sankcje może stosować CSA i za co? Najwyższa Rada Audiowizualna może zawiesić tymczasową retransmisję usług oferowanych przez nadawców będących członkami Unii Europejskiej lub nie, według procedury przyjętej przez dekret CSA, jeżeli: stacje nadawcze wyemitowały więcej niż 2 razy, w ciągu ostatnich 12 miesięcy programy mogące zagrażać fizycznemu, psychicznemu i mentalnemu rozwojowi

dzieci i młodzieży, albo zawierały zachętę do dyskryminacji ze względu na rasę, pleć, religijność lub narodowość, po zarejestrowaniu skargi na tego nadawcę za częste łamanie przepisów prawa (art. 43-6)²⁴.

Nadto może cofnąć koncesje w trakcie ich obowiązywania, m.in. w przypadku niewykonania zawartych w nich zobowiązań lub łamania powszechnie obowiązujących przepisów, a także stwierdzenia faktu wprowadzenia CSA w błąd przy ubieganiu się o koncesję. W praktyce Rada stosuje instrumenty mniej dotkliwe: karę finansową, czasowe zawieszenie części programu, czasowe zawieszenie koncesji, ewentualne ograniczenie czasu trwania udzielonej koncesji, preferując przy tym stopniowanie sankcji administracyjnych. Najczęstszą jest kara finansowa, której wysokość zgodnie z przepisem art. 42 ustawy z 1986 r. (po zmianach z 1989 r.) oscyluje wokół 3–5% rocznych przychodów brutto przedsiębiorstwa koncesjonariusza; chyba że normy kontraktowe przewidują jeszcze dotkliwszą sankcję pieniężną. Stosowane przez CSA sankcje powinny być poprzedzone zwróceniem się do koncesjonariusza ze stosownym ostrzeżeniem. Istotną gwarancją proceduralną przy stosowaniu kar i wydawaniu decyzji koncesyjnych przez Radę jest – wynikający z art. 42 ustawy – obowiązek sporządzania przez nią motywów swoich decyzji. Wydawane przez CSA decyzje podlegają publikacji w Dzienniku Oficjalnym Republiki Francuskiej (*Journal Officiel de la République Française*). Należy zauważyć, iż wskazane powyżej sankcje administracyjne stosowane przez CSA nie uchylają odpowiedzialności karnej lub cywilnej związanej z naruszeniem prawa przez nadawcę oraz – jako wydane w formie decyzji administracyjnych – podlegają, po zaskarżeniu, kontroli sądowej *Conseil d'État*, co również stanowi istotne zabezpieczenie proceduralne przed potencjalną arbitralnością decyzji Najwyższej Rady ds. Audiowizualnych²⁵.

Zarówno Europejska Konwencja o Telewizji Ponadgranicznej²⁶, jak i Dyrektywa Rady Unii Europejskiej²⁷ wyraźnie rozróżniają dwie kategorie audycji.

Pierwsza kategoria to audycje, które w ogóle nie mogą być nadawane przez telewizję, ponieważ w swoim sposobie prezentacji oraz treści naruszają godność człowieka oraz prawa innych. W szczególności chodzi tu o audycje, które są np.: nieprzyzwoite, zawierają pornografię, nadmiernie eksponują brutalność i stwarzają prawdopodobieństwo

²⁴ Loi n° 86-1067 z 30.9.1986.

²⁵ M. Romanowski, op.cit., s. 33–55.

²⁶ *Convention européenne sur la télévision transfrontières* z 5.5.1989 r.

²⁷ Dyrektywa Rady 89/552/EWG z 3.10.1989 r. zmieniona dyrektywą 97/36/WE Parlamentu i Rady z 30.6.1997 r.

wzbudzenia nienawiści rasowej. Rozpowszechnianie takich audycji przez telewizję winno być całkowicie zakazane, ponieważ mogą mieć one poważny negatywny wpływ na psychiczny, mentalny lub fizyczny rozwój małych dzieci. We Francji takie audycje odpowiadają programom zaklasyfikowanym do kategorii V i zostały objęte całkowitym zakazem emisji w telewizji (zob.: 5. Zobowiązania – samoregulacje – nadawców telewizyjnych).

Druga kategoria to audycje, które mogłyby zagrozić rozwojowi psychicznemu, mentalnemu lub fizycznemu małych dzieci. We Francji zgodnie z Europejską Konwencją dopuszcza się nadawanie takich audycji, wówczas, gdy przez dobór odpowiedniego czasu emisji lub zastosowanie środków technicznych (np. zakodowanie), zapewni się, że małe dzieci nie uzyskają dostępu do tego typu programów (patrz kategoria II, III, IV).

Ochrona małych dzieci nie jest działaniem przypisanym tylko i wyłącznie Najwyższej Radzie Audiowizualnej. Szereg inicjatyw podejmują inne instytucje rządowe. Oto przykłady takich działań. 5.9.2001 r. rząd francuski zainicjował stronę internetową „Rodzina on-line” (*Familles en ligne*). Strona ta prezentuje i wyjaśnia podstawowe korzyści i podstawowe ryzyko związane z użytkowaniem Internetu, jak również poucza rodziców i dzieci o sposobie bezpiecznego korzystania z sieci. Rady te są zapisane w karcie i deklaracji rodzinnej oraz w kodeksie „dobrych praktyk”. Informacje te będą wkrótce rozpowszechniane przez Francuski Związek Dostawców Dostępu do Internetu (*Association française des fournisseurs d'accès à Internet*). Państwowy Instytut Konsumentów (*l'institut national des consommateurs INC*) brał udział w projekcie „uczulającym” Komisji Europejskiej *Consumer Internet Safety Awareness*, który rozwija i rozpowszechnia informacje o niebezpieczeństwach w Internecie. Promuje doświadczenia pozytywne w Net, testuje strony dla dzieci i publikuje nazwy najlepszych jako przykłady, zachęca organizacje rodzinne do używania obecnych źródeł w celach edukacyjnych. Strona internetowa *Familles en ligne* jest wspomagana poprzez działania edukacyjne Centrum Połączeń Nauczania i Środków Informacji Ministra Edukacji (*centre de liaison de l'enseignement et des moyens d'information du ministère de l'éducation CLEMI*) i uczestniczy w projekcie *Educaunet*²⁸, którego głównym celem jest rozwinięcie u dzieci postawy autonomicznej, odpowiedzialnej i krytycznej wobec Internetu. Uzupełnieniem jest inny projekt uwrażliwiania użytkowników mediów „*Dotsafe*”²⁹,

²⁸ Educaunet, <http://www.educaunet.org/>

²⁹ Dotsafe, <http://dotsafe.eun.org/>

w którym partnerem francuskim jest *l'Académie de Grenoble* dostarczająca Europejczykom wielorakie środki ochrony małoletnich (*Conseil en ligne*)³⁰.

3. OCHRONA MAŁOLETNIICH PRZEZ USTAWODAWSTWO CYWILNE

Konstytucja V Republiki Francuskiej (*La Constitution de la V République Française*)³¹ „gwarantuje wszystkim, a w szczególności dziecku [...] ochronę zdrowia, bezpieczeństwo materialne, wypoczynek i rozrywkę [...] oraz zapewnia równy dostęp dzieci i młodzieży do wykształcenia, do przygotowania zawodowego i do kultury”. Ochrona dzieci i młodzieży gwarantowana w konstytucji realizowana jest na podstawie różnorodnych regulacji. Ustawa nr 98-468 z 17.6.1998 r. w sprawie zapobiegania i represjonowania wykroczeń seksualnych jak również ochrony małoletnich³², przewiduje w rozdziale III zakaz udostępniania pewnych typów dokumentów małoletnim odbiorcom. Przepis ten pozwala Ministrowi Spraw Wewnętrznych, ukarać wypożyczających i sprzedających wszystkich dokumentów prezentowanych młodemu, zapisanych na suporcie magnetycznym, suporcie numerycznym do odczytania optycznego, albo na suporcie półprzewodnikowym (tj. wideokasety, wideodyski, gry elektroniczne) zawierających sceny przestępstw, przemocy, dyskryminacji lub nienawiści rasowej, albo zachęcających do przechowywania narkotyków (art. 32). Dyspozycje te nie mają zastosowania do dokumentów innych niż te, które stanowią przedruk lub wersje integralną dzieła kinowego, które otrzymało wizę przewidzianą w art. 19 Kodeksu przemysłu kinematograficznego³³ (art. 34). Gdy dokument poprzez

³⁰ Conseil en ligne, http://www.social.gouv.fr/famille-enfance/fam_ligne/

³¹ *Konstytucja V Republiki Francuskiej. La Constitution de la V République Française*, (tłum. Z. Jarosz), Warszawa 1997, s. 5. Publikacja ta zawiera również Deklarację Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r. oraz Wstęp do Konstytucji z 27.10.1946 r., do których Konstytucja z 1958 r. wyraźnie odsyła. W świetle orzecznictwa francuskiej Rady Konstytucyjnej wszystkie te dokumenty stanowią części składowe tzw. „bloku konstytucyjnego”, a więc nieodłączne elementy Konstytucji V Republiki Francuskiej. Tekst ten publikuje się według stanu prawnego na dzień 1.1.1997 r.

³² Loi n° 98-468 du 17.6.1998 relative à la prévention et à la répression des infractions sexuelles ainsi qu'à la protection des mineurs, [w:] *Le dispositif juridique en France*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_2.pdf

³³ Code de l'industrie cinématographique n° 75-1278 du 30.12.1975, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 42.

treści, które zawiera zagraża młodym, autorytet administracyjny może poprzez uzasadnione zarządzenie, po zaciągnięciu opinii Komisji Administracyjnej (art. 33) zakazać:

1. proponowania, wypożyczania i sprzedaży małoletnim tego dokumentu;
2. reklamę dla tego dokumentu jakimkolwiek środkami (za wyjątkiem miejsc do których dostęp dla małoletnich jest zakazany).

(Celem powołania Komisji Administracyjnej jest opiniowanie przewidywanych środków zakazu. Komisję tę tworzy prezydent wybrany spośród członków Rady Państwowej (*Conseil d'État*) albo Trybunału Kasacyjnego (*Cour Cassation*), osoby oddelegowane do ochrony małoletnich, przedstawiciele administracji, profesjonaliści sektora dotyczącego ochrony dzieci i młodzieży. Kompozycja i zasady funkcjonowania Komisji są ustalone przez Dekret Rady Państwowej – art. 33).

W zależności od stopnia zagrożenia dla młodych, który prezentuje ten dokument, autorytety administracyjne wydają pierwszy zakaz albo obydwa zakazy równocześnie. To zarządzenie zakazujące jest publikowane w Dzienniku Oficjalnym Republiki Francuskiej (*Journal Officiel de la République Française*). Kategorie dokumentów, które mogą być objęte zakazem precyzuje Dekret Rady Państwa. Zakazy przewidziane w art. 32–34 powinny być umieszczone w sposób widoczny na każdym egzemplarzu przeznaczonym do rozpowszechniania. Dekret Rady Państwa określa także sposób stosowania artykułów (32–34), jak również czas, w którym przewidziane tam środki powinny być zastosowane i sankcje w przypadku nie dostosowania się do tych regulacji. I tak nie zastosowanie się do zakazów wywodzących się z art. 32 podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku i grzywnie 100 00 F (art. 36). Każdy fakt zmiany tytułu suportu, podstęp prezentacji poprzez reklamę, jak i w jakikolwiek inny sposób próby pominięcia zastosowania dyspozycji z art. 32 albo z art. 34 podlega karze pozbawienia wolności do 2 lat i grzywnie 200000 F (art. 37). Osoby winne tych wykroczeń jednocześnie ponoszą karę dodatkową, a mianowicie konfiskatę wszystkich tych rzeczy, które służyły do popełnienia tego wykroczenia albo rzeczy, które są produktem tego wykroczenia (art. 38). Również osoby moralne mogą być pociągnięte do odpowiedzialności karnej na warunkach przewidzianych przez art. 121-2 Kodeksu karnego. Kary ponoszone przez osoby moralne to: kary pieniężne według warunków przewidzianych przez art. 131-38 Kodeksu karnego oraz konfiskata dóbr przewidziana przez art. 131-39 powyższego Kodeksu (art. 39).

Ochronę domniemania niewinności i praw ofiary zapisuje Ustawa nr 2000-516 z 15.6.2000 r.³⁴ Zgodnie z przepisami art. 99, fakt nadawania w jakikolwiek sposób informacji dotyczących danych osobowych albo pozwalających zidentyfikować małoletniego, który opuścił swoich rodziców, opiekuna, osobę lub instytucję sprawującą opiekę rodzicielską, albo do której był oddany; małoletniego, który popełnił samobójstwo; małoletniego będącego ofiarą przestępstwa lub przemocy podlega grzywnie 100 000 F. Przepis artykułu nie znajduje zastosowania w sytuacji gdy publikacja jest realizowana na prośbę osoby mającej prawo opieki nad małoletnim albo autorytety administracyjne lub sędziowskie.

4. OCHRONA MAŁOLETNIICH PRZEZ USTAWODAWSTWO KARNE

Małoletnich odbiorców mediów chroni także Kodeks karny (*Code Pénal*)³⁵ obowiązujący od 1.3.1994 r. wraz z późniejszymi zmianami. Ustawodawca definiuje następujące typy czynów. Zgodnie z przepisem art. 227-23 powyższego Kodeksu rozpowszechnianie, wyświetlanie, utrwalanie, nagrywanie lub wysyłanie obrazu (scen) o charakterze pornograficznym, albo przedstawianie małoletniego w takim obrazie (scenie) za pomocą jakiegokolwiek środka, zagrożone jest karą do trzech lat pozbawienia wolności i 300 000 F grzywny. Powyższy przepis stanowi, iż zarówno sam zamiar wyemitowania pornograficznych treści, jak i fakt wyemitowania powyższego obrazu jest karalny taką samą karą. Górna granica zagrożenia podwyższona jest do 5 lat pozbawienia wolności i 500 000 F grzywny, jeżeli obraz taki został wyemitowany dla publiczności niezdefiniowanej, czyli był dostępny dla wszystkich, także dla małoletnich poprzez siatkę telekomunikacyjną. Dyspozycje tego artykułu mają zastosowanie także do scen pornograficznych, w których występujące osoby sprawiają wrażenie małoletnich, za wyjątkiem, jeśli jest ustalone, że osoba ta ukończyła 18 lat, w dniu nagrywania tej sceny. Ponadto artykuł 227-24 *Code Pénal* stanowi, iż fakt produkcji, transportu, rozpowszechniania, handlu za pomocą jakichkolwiek środków, w jakimkolwiek programie treści (wiadomość lub obraz) o charak-

³⁴ Loi n° 2000-516 du 15.6.2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes, [w:] *Protection de l'enfance et de l'adolescence à la télévision*, <http://www.csa.fr/upload/publication/protection.pdf>

³⁵ Code pénal du 22.7.1992, applicable depuis le 1.3.1994, [w:] *L'action du CSA. La directive du 5.5.1989*, http://www.csa.fr/inos/pdf/jeunesse_2.pdf

terze pornograficznym, przemocy lub innej natury niosący zagrożenie dla godności ludzkiej podlega karze do trzech lat pozbawienia wolności i 500 000 F grzywny, gdy istnieje prawdopodobieństwo oglądania takiej wiadomości przez małoletniego. Przepisy przewidziane w tym przepisie odnoszą się zarówno do prasy w tradycyjnej formie, jak i elektronicznej; szczegółowe dyspozycje prawne regulujące te zagadnienia dotyczą głównie znalezienia osób odpowiedzialnych za zamieszczenie, publikowanie zakazanych scen i informacji.

5. ZAKAZY I OBOWIĄZKI NADAWCÓW WYNIKAJĄCE Z USTAWODAWSTWA MEDIALNEGO

Podstawę prawną ochrony małoletnich w francuskim ustawodawstwie medialnym stanowią przepisy artykułu 1 i 15 ustawy nr 86-1067 z 30.9.1986 r. z późniejszymi zmianami w sprawie wolności komunikacji audiowizualnej³⁶. Artykuł 1 definiuje podstawowe zasady ograniczające wolność komunikowania, a wśród nich „respektowanie godności ludzkiej”. Dekret nr 87-239 z 6.4.1987 r.³⁷ stosowany jako aplikacja artykułu 27 ust. 1 ustawy z 1986 r., ustalający ograniczenia w stosunku do reklam i sponsoringu mówi wprost: „zawartość informacji reklamowych powinna odpowiadać wymogom prawdomówności, przyzwoitości i respektu godności ludzkiej” (art.2). Powyższy Dekret został zastąpiony Dekretem nr 92-280 z 27.3.1992 r. w sprawie reklamy, sponsoringu i telesprzedaży³⁸ i akt ten obowiązuje do dnia dzisiejszego. Wspomniany Dekret rozszerzył zakres regulacji o zagadnienie „telesprzedaży”. Ponadto przypomina, iż reklama powinna odpowiadać wymogom prawdomówności, przyzwoitości i respektu godności ludzkiej (art. 3), nie powinna zawierać treści dyskryminujących ze względu na rasę, płeć, wyznanie i narodowość (art. 4), jak również wszelkich scen

³⁶ Loi n° 86-1067 du 30.9.1986.

³⁷ Décret n° 87-239 du 6.4.1987 pris pour l'application de l'article 27-I de la loi n° 86-1067 du 30.9.1986 relative à la liberté de communication et fixant pour les services privés de radiodiffusion sonore diffusés par voie hertzienne terrestre ou par satellite le régime applicable à la publicité et au parrainage [w:] *Le dispositif juridique en France*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_2.pdf

³⁸ Décret n° 92-280 du 27.3.1992 pris pour l'application des articles 27 et 33 de la loi n° 86-1067 du 30.9.1986 et fixant les principes généraux définissant les obligations des éditeurs de services en matière de publicité, de parrainage et de téléachat [w:] *Le dispositif juridique en France*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_2.pdf

przemocy, nie może sprzyjać zachowaniom zagrażającym zdrowiu, bezpieczeństwu osoby lub rzeczy albo ochronie środowiska (art. 4). Ponadto art. 7 stanowi, iż reklama nie może powodować krzywd fizycznych i moralnych u małoletnich, w tym celu nie powinna:

- zachęcać małoletnich do nabywania produktów lub usług wykorzystując ich łatwowierność i brak doświadczenia;
- zachęcać bezpośrednio małoletnich do wywierania presji na rodziców lub osoby trzecie w celu skłonienia ich do zakupu reklamowanych produktów lub usług;
- wykorzystywać zaufanie małoletnich jakie pokładają oni w rodzicach, nauczycielach lub innych osobach;
- przedstawiać w nieuzasadniony sposób małoletnich w niebezpiecznych sytuacjach.

Nadto, nie mogą być przerwane przez reklamę programy dla dzieci, które trwają krócej niż 30 minut (art. 15 ust. 3). Powyższe artykuły dotyczące reklamy stosuje się odpowiednio do emisji telezakupów. W uzupełnieniu art. 26 stanowi, iż emisje telesprzedazy nie mogą być skierowane do małoletnich poniżej 16 lat oraz żadna emisja nie może mieć miejsca w środę popołudniu, sobotę popołudniu i całą niedzielę (art. 30). Dekret ten wyraźnie nawiązuje do przepisów artykułu 15 wspomnianej we wstępie Dyrektywy Rady i Parlamentu Europejskiego z 19.6.1997 r.³⁹ oraz przepisów artykułu 11 Europejskiej Konwencji o Telewizji Ponadgranicznej z 5.5.1989 r.⁴⁰

Obowiązek wcześniejszego ostrzegania publiczności o zakazie oglądania przez małoletnich niektórych dzieł kinowych nakłada na nadawców Dekret nr 90-174 z 23.2.1990 r. w sprawie klasyfikacji dzieł kinematograficznych⁴¹. Zgodnie z przepisami art. 3, Komisja Klasyfikacyjna powołana przez Ministra Kultury i Komunikacji, w której CSA ma swoich przedstawicieli, przegląda wszystkie filmy, które pojawiają się w salach kinowych i ocenia na paskach informacyjnych (*bandes-annonces*). Na podstawie tych ocen Minister Kultury i Komunikacji wydaje wizę eksploatacyjną, która może być powiązana z ostrzeżeniem lub zakazem oglądania przez małoletnich poniżej 12, 16, 18 lat. Wyróżnia się następujące wizy eksploatacyjne:

- wizę pozwalającą na prezentowanie dzieła dla wszelkiej publiczności;
- wizę zawierającą zakaz prezentowania dzieła dla małoletnich poniżej 12 lat;

³⁹ Dyrektywa 89/552/EWG zmieniona dyrektywą 97/36/WE.

⁴⁰ Convention européenne sur la télévision transfrontières du le 5.5.1989.

⁴¹ Décret n° 90-174 du 23.2.1990 r. relatif à la classification des oeuvres cinématographiques, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 38-39.

- wizę zawierającą zakaz prezentowania dzieła dla małoletnich poniżej 16 lat;
- wizę zawierającą zakaz prezentowania dzieła dla małoletnich poniżej 18 lat;
- wpisanie tego dzieła kinematograficznego na listę przewidzianą przez art. 11 i 12 Prawa nr 75-1278 z 30.12.1975 r. zawierającą zakaz prezentowania dzieła dla małoletnich poniżej 18 lat;
- całkowity zakaz emisji dzieła kinematograficznego.

Opinia Komisji Klasyfikacyjnej zalecająca jeden ze środków zawartych w pkt d), e) i f) musi być zaakceptowana przez 2/3 obecnych członków Komisji. Opinie te dotyczą zarówno dzieł kinematograficznych, jak i napisów anonsujących te dzieła.

Jeżeli Minister Kultury i Komunikacji zdecyduje się na jeden ze środków zawartych w pkt od b) do f), wówczas jego decyzja powinna być uzasadniona. Przed ustanowieniem wizy eksploatacyjnej, Minister przysługuje prawo zażądania od Komisji ponownej oceny dzieła. Przekazuje w tym przypadku do prezydenta Komisji Klasyfikacyjnej motywy swego żądania, jak również wszystkie poczynione obserwacje. Procedura przewidziana w poprzednich ustępach, jest obowiązkowa w przypadku, gdy Minister Kultury przewiduje możliwość podjęcia decyzji zawierających rozporządzenia bardziej restrykcyjne niż te, które zostały przedstawione przez Komisję Klasyfikacyjną. Zapis określający rodzaj wizy eksploatacyjnej przyznanej dziełu kinematograficznemu powinien być jasny, zrozumiały i czytelny, umieszczony na wszystkich plakatach, bandach reklamowych, niezależnie od tego, jaki będzie ich środek rozpowszechniania. W przypadku rozpowszechniania tego dzieła przez serwisy komunikacji audiowizualnej, publiczność powinna być wstępnie ostrzeżona o tym zakazie lub wpisie na listę zarówno w czasie, gdy program jest na antenie, jak i we wszystkich zapowiedziach programowych nadawanych w prasie, radiu i telewizji. Dzieła kinematograficzne udostępniane w formie wideogramu, przeznaczone na użytek prywatnej publiczności, winny zawierać odpowiednie ostrzeżenie na każdym egzemplarzu zaproponowanym do wypożyczenia lub sprzedaży, jak również na ich opakowaniu. Wiza (kategoria), która została przyznana dziełom kinematograficznym może służyć także jako wskazówka przy klasyfikacji dzieł telewizyjnych. Jednak obowiązkiem nadawcy jest zweryfikowanie, czy ta klasyfikacja może być zastosowana bez szkód dla programów nadawanych w telewizji. Kanały telewizyjne powinny informować telewidzów o tych zakazach, szczególnie podczas prezentacji filmów na ekranie, jak i przed jego emisją. Wskazywać kategorie do których zaklasyfikowano dany film.

6. ZOBOWIĄZANIA

– SAMOREGULACJE NADAWCÓW TELEWIZYJNYCH

6.1. SYSTEM ZNAKOWANIA PROGRAMÓW DZIECIĘCYCH I MŁODZIEŻOWYCH WE FRANCJI

Francja jest pierwszym spośród krajów europejskich, który przyjął zasadę pełnego i systematycznego znakowania programów na antenie (system znakowania programów przyjęty w Polsce jest bardzo bliski systemowi francuskiemu). Opracowanie tego systemu i jego wynegocjowanie przez CSA z nadawcami telewizyjnymi nastąpiło po dość długich debatach nad zakresem obowiązków, które prowadzono ze stacjami od roku 1995. Stacje publiczne, podobnie jak stacje prywatne wprowadziły system na antenę w listopadzie 1996 r. Dobrowolne zobowiązania w sprawie przyjęcia *Konwencji określającej zasady i kryteria znakowania programów telewizyjnych i dzieł kinowych* zadeklarowały następujące stacje telewizyjne: France2, France3, Cinquième, Réseau France Outre-mer, TF1, M6 i Canal+⁴². Wytoczne te figurują w tekście decyzji zaadoptowanych przez *Conseil Supérieur de l'Audiovisuel* z 29.7.1998 r.⁴³ i 20.10.1998 r.⁴⁴. Od stycznia 2000 r. sygnalizacja ta jest stosowana również przez telewizję kablową. Przepis art. 15 Ustawy o komunikacji audiowizualnej w sprawie ochrony małoletnich z dniem 1.8.2000 r. nakłada obowiązek oznaczania tymi znakami wszystkich dzieł kinematograficznych i audiowizualnych. Od 18.11.2002 r.⁴⁵ obo-

⁴² Télévision: la classification des oeuvres violentes entre en vigueur, „Conseil Supérieur de l'Audiovisuel CSA La Lettre”, 1996, nr 86, s. 32; S. Jehel, *System znakowania programów dziecięcych i młodzieży we Francji*, [w:] *Przyjazne media. Ocena i perspektywy Porozumienia Polskich Nadawców Telewizyjnych. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez KRRiTV w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, w dniu 28 listopada 2000 r.*, Warszawa 2001, s. 79-98.

⁴³ Décisions n° 98-713 du 29.7.1998 portant approbation des dispositifs relatifs à la protection du jeune public sur: France 2 et France 3, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 43; Décisions n° 98-714 du 29.7.1998 portant approbation des dispositifs relatifs à la protection du jeune public sur: Réseau France Outre-mer, cyt. za: tamże, *Protection...*, s. 46; Décisions n° 98-713 du 29.7.1998 portant approbation des dispositifs relatifs à la protection du jeune public sur: France 2 et France 3, cyt. za: tamże, *Protection...*, s. 43.

⁴⁴ Décisions n° 98-774 du 20.10.1998 portant approbation des dispositifs relatifs à la protection du jeune public sur: La Cinquième, cyt. za: tamże, *Protection...*, s. 9

⁴⁵ La nouvelle signalétique jeunesse, http://www.csa.fr/infos/controle/television_signalétique2.php

wiązuje nowy, zmodyfikowany system znakowania programów dla dzieci i młodzieży, stosowany przez wszystkie francuskie serwisy telewizyjne i kinowe. Podstawą funkcjonowania systemu znakowania programów jest poczucie odpowiedzialności nadawców, do którego dołącza się, sprawowana post factum, kontrola ze strony CSA. Można powiedzieć, że system francuski stanowi połączenie samokontroli i uregulowań zewnętrznych. System ten nie zwalnia nadawców od respektowania przepisów artykułu Dekretu z 23.2.1990 r. w sprawie klasyfikacji dzieł kinematograficznych.

Podstawowe założenia tego systemu: nadawcy przyjęli pięciostopniowy system znakowania. Opracowano także kształt, kolor, sposób i czas emisji ostrzeżeń i piktogramów.

Kategoria I – programy dla wszystkich widzów; (bez oznaczeń); kanały nie mają obowiązku stosowania opisów ostrzegawczych i piktogramu.

Kategoria II – programy zawierające sceny, mogące zagrozić małoletnim poniżej 10 lat; emisja tych programów nie może się odbywać w czasie programów przeznaczonych dla dzieci; nadawca musi zwrócić uwagę na zwiastuny programów z tej kategorii, nadawane podczas emisji dla dzieci lub w programach bezpośrednio z nimi sąsiadującymi (poprzedzające emisje dla dzieci jak i bezpośrednio po nich); programy powinny mieć charakter edukacyjny, informacyjny albo kulturowy. Piktogram w kształcie koła w białym kolorze z cyfrą 10 w czarnym kolorze wpisaną w środek. Piktogram jest obecny zgodnie z jedną z poniższych opcji:

- 1) gdy program trwa mniej lub równo 30 minut piktogram jest obecny na ekranie co najmniej 5 minut na początku programu,
- 2) gdy program trwa dłużej niż 30 minut i zawiera jedną lub kilka przerw reklamowych, piktogram jest obecny co najmniej 5 minut na początku programu i jedną minutę po każdej przerwie reklamowej,
- 3) gdy program trwa dłużej niż 30 minut i nie zawiera przerw reklamowych, piktogram jest obecny zgodnie z jedną z opcji:
 - pięć minut na początku programu i podczas jednej minuty po pierwszych piętnastu minutach;
 - podczas co najmniej dwunastu minut na początku programu.

Pojawianie się opisów ostrzegawczych „odradzany poniżej 10 lat” lub „zakazane dla młodych poniżej 10 lat” powinno odbywać się zgodnie z jedną z poniższych opcji:

- 1) na dole ekranu, na białej linii na co najmniej jedną minutę przed programem,

2) na pełnym ekranie, w kolorze białym na co najmniej dwanaście sekund przed programem.

Kategoria III – dzieła kinowe zakazane dla widzów poniżej lat 12, jak również programy mogące zaszkodzić, zwłaszcza jeśli scenariusz systematycznie i w sposób powtarzający się odwołuje się do przemocy fizycznej lub psychicznej; dzieła tej kategorii oraz zwiastuny tych dzieł nie mogą być nadawane przed godziną 22.00; ich wcześniejsza emisja jest możliwa (z wyjątkiem wtorków⁴⁶, piątków, oraz dni poprzedzających dni wolne od pracy) pod warunkiem, że przez cały czas jej trwania będzie widoczne oznakowanie; zwiastuny dzieł z tej kategorii nie mogą zawierać szkodliwych treści dla dzieci.

Piktogram w kształcie koła w białym kolorze z cyfrą – 12 w czarnym kolorze wpisaną w środek. Piktogram powinien być obecny na ekranie przez cały czas trwania programu. Pojawianie się opisów ostrzegawczych „odradzany poniżej 12 lat” lub „zakazane dla młodych poniżej 12 lat” – analogicznie jak w kategorii II.

Kategoria IV – dzieła kinowe zakazane dla widzów poniżej lat 16, jak również programy o charakterze erotycznym lub zawierające sceny brutalnej przemocy, które mogłyby zaszkodzić rozwojowi fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu dzieci i młodzieży poniżej 16 lat; zarezerwowana dla publiczności doświadczonej; programy są wyświetlane tylko po godzinie 20.30 w kanałach kinowych i po 22.30 w kanałach innych niż kinowe; zwiastuny dzieł z tej kategorii nie mogą być nadawane przed godziną 20.30. oraz zawierać szkodliwych treści.

Piktogram w kształcie koła w białym kolorze z cyfrą -16 w czarnym kolorze wpisaną w środek. Piktogram powinien być obecny na ekranie przez cały czas trwania programu. Pojawianie się opisów ostrzegawczych „odradzany poniżej 16 lat” lub „zakazane dla młodych poniżej 16 lat” – analogicznie jak w kategorii II.

Kategoria V – dzieła kinowe, zakazane dla widzów poniżej lat 18, jak również programy zarezerwowane dla doświadczonych widzów dorosłych, które – zwłaszcza ze względu na obsceniczny charakter mogą zaszkodzić rozwojowi fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu osób niepełnoletnich; tego rodzaju programy i ich zwiastuny nie mogą być nadawane przez kanały zakodowane w odkodowanej części programu oraz między godziną 5.00 a 24.00; programy stanowiące zamach na godność ludzką, prowadzące do poniżenia i upodlenia osoby ludzkiej są zakazane do wszelkiego emitowania; dotyczy to również dzieł o charakterze pornograficznym przedstawiających osoby małoletnie, jak i pro-

⁴⁶ We Francji środa jest dniem wolnym od nauki.

gramów o dużym stopniu przemocy bez powodu. W każdym przypadku powinny respektować wytyczne legislacyjne dotyczące ochrony małoletnich.

Piktogram w kształcie koła w białym kolorze z cyfrą 18 w czarnym kolorze wpisaną w środek. Piktogram powinien być obecny na ekranie przez cały czas trwania program. Pojawianie się opisów ostrzegawczych „odradzany poniżej 18 lat” lub „zakazane dla młodych poniżej 18 lat” – analogicznie, jak w kategorii II.

Reasumując, programy przeznaczone dla widzów dorosłych wolno nadawać późnym wieczorem, po godzinie 22.00. (we wszystkich krajach Unii Europejskiej przyjęto tę zasadę). Reguły, jakie wprowadzono dla kanałów zakodowanych są zdecydowanie inne, w związku z technicznymi zabezpieczeniami, które oferuje telewizja kodowana (podobne rozwiązanie przyjęto w Niemczech i Wielkiej Brytanii). Instytucja powołana do klasyfikacji filmów kinowych jest silnie związana ze strukturami rządowymi (wyjątkiem jest przypadek Wielkiej Brytanii). Gremium klasyfikacyjne jest powoływane z mocy ustawy (np. tryb pozaustawowy wprowadzono w Austrii, Niemczech i Holandii)⁴⁷.

6.2. ZOBOWIĄZANIA – SAMOREGULACJE NADAWCÓW PUBLICZNYCH

Szeroki wachlarz działań w sprawie ochrony małoletnich widzów deklarują nadawcy publiczni. Dekret nr 94-813 z 16.9.1994 r.⁴⁸, jak i Decyzja nr 98-713 z 29.7.1998 r.⁴⁹ przyjęta przez Zarząd France 2 i France 3 w sprawie ochrony małoletnich zapisuje iż, nadawca publiczny czuwa nad respektowaniem osoby ludzkiej i jej godności poprzez: sposób wybierania i pokazywania informacji oraz problemów dotyczących społeczeństwa, walkę przeciwko dyskryminacji i wykluczeń wszelkiego rodzaju. Nadawca publiczny powstrzymuje się od nadawania dzieł, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu i moralnemu rozwojowi małoletnich, a w szczególności: programów zawierających sceny pornograficzne, sceny przemocy dla przemocy w dziennikach telewi-

⁴⁷ H. Jędras, K. Badźmirowska-Masłowska, *Systemy ochrony dzieci i młodzieży w państwach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Informacyjny KRRiT” 2001, nr 10 (59).

⁴⁸ Décret n° 94-813 du 16.9.1994 sur: France 2 et France 3, [w:] Protection de l'enfance et de l'adolescence à la télévision, <http://www.csa.fr/upload/publication/protection.pdf>

⁴⁹ Décisions n° 98-713 du 29.7.1998 portant approbation des dispositifs relatifs à la protection du jeune public sur: France 2 et France 3, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 43.

zyjnych, informacjach oraz spektaklach. Jeżeli nadaje programy rekonstruujące prawdziwe fakty z przeszłości, to czuwa nad ich pokazywaniem z odpowiednią powagą, bez zbytejnej dramatyzacji cierpień i bez nadziejności. Zakazane są wszelkie niepełne i fragmentaryczne prezentacje faktu. Ponadto, rekonstrukcjom tym powinien towarzyszyć system znaków ostrzegawczych dla dzieci i młodzieży. Kanały te powstrzymują się od prezentowania świadectw, wypowiedzi małoletnich znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, chyba że zapewnią całkowitą anonimowość oraz ochronę danych osobowych małoletnich poprzez środki techniczne i posiadają zgodę małoletniego, jak również pozwolenie przynajmniej jednej osoby sprawującej opiekę rodzicielską (art. 3). France 2, France 3 i Cinquième poprzez emitowane programy zobowiązuje się, w dniach i godzinach, w których młoda publiczność jest dyspozycyjna, podejmować walkę z wszelkimi przejawami dyskryminacji oraz propagować wartości rodzinne, integracyjne i obywatelskie. Ponadto, nadawcy publiczni podejmują wysiłek produkcji oryginalnych emisji dla młodych. Oni też ponoszą wydatki produkcji dzieł audiowizualnych przeznaczonych dla młodych w wysokości rocznej i objętości godzinowej ustalonej przez radę administracyjną (art. 28 France 2; art. 30 France 3).

6.3. ZOBOWIĄZANIA – SAMOREGULACJE NADAWCÓW PRYWATNYCH

Liczne działania w dziedzinie ochrony małoletnich zadeklarowali nadawcy komercyjni, a mianowicie TF1, M6⁵⁰ i Canal+⁵¹. Podobnie jak nadawcy publiczni, zobowiązali się nie ukazywać pomiędzy godziną 6.00 a 22.00, (w paśmie przeznaczonym dla dzieci i młodzieży) przemocy nawet psychologicznej jako jedynej metody rozwiązywania konfliktów. Przy nadawaniu scen przemocy zachować konieczną równowagę pomiędzy dokładnością relacji, a osłabieniem wrażliwości odbiorców. Świadectwa małoletnich emitować na tych samych zasadach, jak w telewizji publicznej.

Dla podkreślenia specyfiki każdego z kanałów komercyjnych zostały wprowadzone pewne modyfikacje w Konwencji określającej zasa-

⁵⁰ Conventions du 8.10.2001 de TF1 et du 24.7.2001 de M6 Protection de l'enfance et de l'adolescence; Conventions des chaînes nationales privées: TF1 et M6 du 20.11.2001; Réseau France Outre-mer n° 98-714 du 29.7.1998, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 46-47.

⁵¹ Conventions des chaînes nationales privées: Canal+ du 29.5.2000 modifiée, cyt. za: S. Jehel, *Protection...*, s. 50.

dy i kryteria znakowania programów telewizyjnych i dzieł kinowych. Na przykład: programy zakwalifikowane do kategorii III, w TF1 i M6 nie mogą być emitowane przed 22.00 godziną; ich programowanie jest nieograniczone z wyjątkiem środy (od godz. 20.30) w Canale+. Programy kategorii IV przeznaczone dla publiczności powyżej 16 lat, nie mogą być emitowane przed godziną 22.30 w M6 i TF1, w przeciwieństwie do Canalu+ (od 20.30). Programy kategorii V są zakazane w TF1 i M6. Programy tej kategorii nie mogą być emitowane w programach niekodowanych Canalu+ pomiędzy godziną 5.00 a 24.00. W systemie numerycznym programy te powinny być oferowane z podwójnym kodowaniem. Dla kanałów kodowanych reguły rozpowszechniania programów kategorii II i IV są takie same jak w Canale+⁵².

Konwencja z 7.6.1994 r. zawarta pomiędzy CSA, a przedstawicielem Canal Calédonie (konwencja ta wiąże tylko jej strony a nie wszystkich nadawców prywatnych) zmieniona 26 III 2001 r.⁵³ w art. 9-2 zobowiązuje Canal Calédonie do ochrony osoby ludzkiej i jej godności, ochrony dzieciństwa i młodości. W emisjach przeznaczonych dla młodej publiczności przemoc, nawet psychologiczna nie może być pokazywana jako przemoc ciągła, wszechobecna, jako jedyny sposób rozwiązywania konfliktu. Programy atakujące godność ludzką, w szczególności programy o charakterze pornograficznym z użyciem małoletnich, jak również programy o ekstremalnej przemocy lub przemocy darmowej, które prowadzą do poniżania i upodlenia osoby ludzkiej są zakazane do wszelkiego rozpowszechniania. Zgodnie z przepisami art. 8 Canal Calédonie powstrzymuje się od emitowania obrazów, które mogą oczerniać, znieważać osobę ludzką, unika żartów w mówieniu o ludzkim cierpieniu.

Również Canal Calédonie stosuje system znakowania programów dla dzieci i młodzieży według pięciostopniowej skali.

Inicjatywy nadawców medialnych to także konkretne działania w zakresie ochrony małoletnich odbiorców mediów. Posłużę się przykładem. Carpe Diem (powstało w 1998 r.) jest pierwszym wirtualnym wydawnictwem stron pornograficznych we Francji. W celu uprzedze-

⁵² Avants aux conventions conclus entre le CSA et TF1 du 29.7.1998, [w:] *Le dispositif juridique en France*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_2.pdf; Avants aux conventions conclus entre le CSA et M6 du 29.7.1998, [w:] *Le dispositif juridique en France*, http://www.csa.fr/infos/pdf/jeunesse_2.pdf.

⁵³ Résultat d'une délibération, NOR: CSAX0105094X, Par délibération en date du 26.3.2001, le Conseil supérieur de l'audiovisuel approuve l'avenant no 4 à la convention conclue le 7.6.1994 entre le Conseil supérieur de l'audiovisuel agissant au nom de l'Etat, d'une part, et la société Canal Calédonie, d'autre part. Journal officiel de la République française, nr 105 du 05/05/2001, <http://www.adminet.com/jo/200010505/>

nia rodziców i ich dzieci o treści, wydawnictwo opracowało specjalną stronę informacyjną. „Ochrona małoletnich była priorytetem w naszym systemie wartości, w odróżnieniu od innych wydawnictw zarejestrowanych za granicą. Całość naszych stron jest tak opracowana, by umożliwić ich filtrowanie przez narzędzia nawigacyjne. Nasz obowiązek informowania rodziców jest zmaterializowany poprzez strony, które są połączone przez wszystkich partnerów naszego przedsiębiorstwa” stwierdził redaktor naczelny czasopisma.

Walka o cenzurę tych programów we Francji nie wprowadza nic, jak tylko przemieszczanie ich za granicę (a internet nie zna granic). Przewagą obecności cenzury we Francji jest nałożenie obowiązku na edytorów do przedsięwzięcia odpowiednich środków ochrony, co nie występuje w stosunku do nadawców innych krajów⁵⁴.

Przedstawione wyżej dokumenty stwarzają ramy prawne dla ochrony zdrowia fizycznego, psychicznego i moralnego małoletnich w Republice Francuskiej. W zakresie tytułowej ochrony spełniają wymogi i zalecenia dokumentów przyjętych przez Unię Europejską, jak i Radę Europy. Wobec powyższego nasuwa się pytanie, czy ma racje bytu *System znakowania programów dla dzieci i młodzieży?*, komu i czemu ma służyć projekt „Educaunet”, czy „Dotsafe”?

Niestety, problem tkwi nie tyle w braku uregulowań prawnych, co w ich respektowaniu. Czyżby francuskie ustawodawstwo medialne było „martwym” prawem?

⁵⁴ Carpe Diem, protection-mineurs@carpediem.fr